

22
2628:5

SCARBANTIA

HELYTÖRTÉNETI ADATOK SOPRON ÉS SOPRON VÁRMEGYE MULTJÁBÓL
GESCHICHTLICHES AUS SOPRONS UND DES KOMITATS VERGANGENHEIT

A SOPRONI EXLIBRIS TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA :
CSATKAI ENDRE DR.

5. SZÁM

SOPRON, 1938

NUMMER 5

Bolti ára 5 pengő.

Országgyűlési Könyvtár

0417123

X

AGOSTON · E

EX LIBRIS: FÜREDI · O.

A

SOPRONI EXLIBRIS TÖRTÉNETE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

MISSURAY-KRÚG LAJOS ÉS THIER LÁSZLÓ

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

CSATKAI ENDRE DR.

HÖGYÉSZY PÁL

ELŐSZAVÁVAL

SOPRON, 1938

Ebből a könyvből
száz darab számozott példány is készült

Komjáti-Wanyerka Gyula

eredeti rézkarcával a

„Scarbantia“-könyvek barátai számára.

(Könyvárusi forgalomba nem került)

MINDEN JOGOT FENNTARTUNK!
A KIADÓ.

Holl Jenő dr.

a Soproni Képzőművészeti Kör egykori elnöke

emlékére

„A régi magyar ex-librisek azoknak az elkallódott szellemi kincstáraknak az emlékeit tartják fenn számunkra, a melyek ha a szélrózsa irányában szétszóródtak is idők múltán, mindenkor figyelmeztetnek bennünket, hogy a magyar kultúra alapköveit ott rakták le, azok, a kik tudományszeretetből könyveket gyűjtöttek.“

(Czakó Elemér, Az Iparművészeti Múzeum ex-libris kiállítása, „Magyar Iparművészet“, VI. évf., 1903.)

ÉT szép emberi erénynek, az irodalom és művészet szeretetének egymásrahatásából született az *exlibris*. Nem szép gondolat-e, hogy azt a könyvet, amelyikkel eltársalgunk, amelyet hűséges barátunknak érzünk, egy művészi emblémával díszítjük fel és megjelöljük, hogy Te vagy a mi barátunk, szeretetünknek a tárgya. Maga az *exlibris* pedig egy olyan művészi alkotás, amely ezt a gondolatot igyekszik visszaadni és az illető könyvbarát kizárólagos tulajdona.

Csak természetes, hogy Sopron város, amely mind az irodalom, mind a művészet megbecsülésében és szeretetében nagy *multra* tekinthet vissza, az *exlibris* terén is eredményeket tud felmutatni.

A Soproni Képzőművészeti Kör erkölcsi támogatásával megjelent munka lehetőleg teljes összeállítását kíván lenni a soproniak birtokában levő vagy soproni vonatkozású, soproni művészek által készített *exlibris*eknek. A gyönyörködtetésen kívül az a célja, hogy megismertesse az *exlibris*eket a közönséggel és minél szélesebb réteget nyerjen meg az *exlibris* és így a *kisgrafika* számára. Nem kíván zárókövet tenni egy virágokkal szegélyezett út végére, hanem szilárd pallóképpen akarja összekötni az értékes *mult*at a törekvő jelenen át a sokatígérő jövővel.

A gyűjtemény kiadásának ötlete *Missuray-Krúg Lajos* író, a Kör titkárától ered, az anyag összegyűjtése *dr. Csatkai Endre* művészeti író érdeme, *Thier László* pedig nagy szeretettel és áldozatkészséggel vállalta a mű kiadását.

A munkát azzal a meleg szeretettel ajánlom minden műgyűjtő és művészetszerető egyesület és egyén figyelmébe, amilyen meleg szeretettel készült annak az összeállítására és kiadására.

Sopron, 1938. évi június havában.

főispán,
a Soproni Képzőművészeti Kör elnöke.

B E V E Z E T É S Ű L

KI ezt elviszi, halállal haljon meg, főzzék meg a pokolban; álljon bele a nyavalyatörés és a láz; törjék kerékbe; akasszák fel. Amen. — A londoni British Museum 13. századból való kéziratán olvashatjuk ezt az átokformulát, melyet a könyv gazdája szórt a tolvaj fejére. A vatikáni könyvtár egyik kéziratosa pedig már túlvilági bünhődést helyez kilátásba az enyveskezű tolvajnak, mikor azt kívánja: „Kárhozzon el Judással, az árulóval, valamint Annással, Kajafással és Pontius Pilátussal együtt.” Hogy szinte *formális excommunicatio* sújtotta az egyházi könyvtárak dézsmálóit, bizonyítja egy a 17. század végétől származó könyvbe ragasztott címke a következő felirással: „A bolognai dominikánusok könyvtárából, — ahonnan tilos elvinni, a nagy excommunicatio terhe alatt, VIII. Orbán és XII. Innocent pápák dekretumai értelmében.”¹⁾

Gutenberggel a középkori kolostori könyvtárak asztalhoz láncolt vagy lelakatolt kódexeinek szerepét a *nyomtatott könyv* veszi át. Ekkor a kézírásos bejegyzések helyébe a *grafikai úton sokszorosított könyvjel*: az exlibris lép. Korai művelői között ott találjuk a 16. század első felének legnagyobb német rajzolóit,

A 16. század utolsó évtizedeiben az exlibris Olaszországot, Angliát, Svédországot, majd a 18. század elején Oroszországot hódítja meg. Franciaországban XV. és XVI. Lajos alatt éli fénykorát, de a 19. század elején feledésbe megy ez a szép grafikai ág.²⁾ A 80-as években azonban újra divatossá válik a művészi könyvgyűjtő-címer s előbb Angolország, majd Németország veszi át a vezető szerepet. Az exlibrisek gyűjtői külön egyesületekbe tömörülnek s ma már bibliofil kiállítású folyóiratok tájékoztatják a könyvjel barátait az exlibris-mozgalom minden fontosabb mozzanatáról.

¹⁾ Ráth-Végh István: A könyvtolvaj. (Literatura, 1931, 275. l.)

²⁾ Max Hayek: Wiener Exlibris. (Donauland, 3. Jg., Heft 9, Nov. 1919.)

A könyvjel *jelentőségéről* szellemesen elmélkedik *Czakó Elemér* a „Magyar Iparművészet“-ben.³⁾ Szerinte a könyvjel megóvja a könyvet az *elvesztéstől*, másrészt abból a szempontból is fontos, hogy egy könyvtár anyaga szétszóródás esetén *rekonstruálható* legyen. A renaissance könyvbarátja ezenfelül — a humanista írók által propagált klasszikus-antik felfogás értelmében — az exlibris segítségével *emlékét* akarta megőrizni az utókor számára.⁴⁾ Ennek a magasabb életfelfogásnak a 16. század számos fa- és rézmetsző-művésze köszönhetette biztos kegyerét.

A legrégebb, sokszorosított külföldi exlibris a 15. század végéről való; *hazánkban* a könyvjel csak a 16. század derekán bukkan fel. Ez időtől fogva azonban csaknem megszakítás nélkül követhetjük fejlődését. *Az első magyar exlibris Teilnkes János pozsonyi polgáré.* A pompás címeres fametszet a 16. század közepe táján készült s felirata:

HANS TEILNKES VON PRESPVRG

egy régi magyar könyvbarát nevét őrizte meg számunkra.⁵⁾

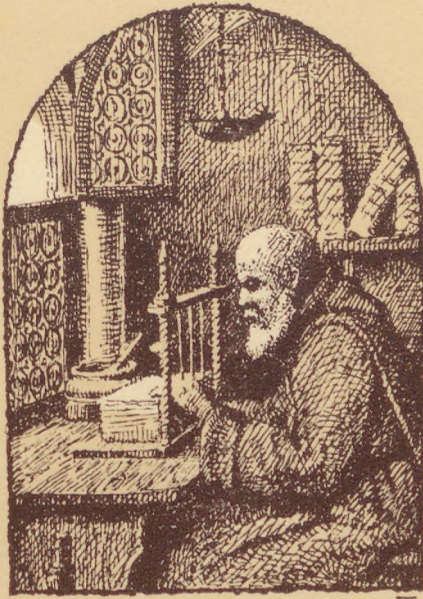
A régi exlibrisek zömét *heraldikus* ábrázolások teszik. A címeré a főhely, s aköré sorakozik a felirat (jelmondat), keretdísz, esetleg valami nagyobb jelentőséggel bíró ábrázolás is. Ilyen magyar vonatkozású címer-exlibriseknek felette érdekes sorát a Magyar Iparművészeti Múzeum mutatta be először 1903-ban, tíz évvel később pedig a Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyűjtők Egyesülete budapesti helyiségeiben gyönyörködhetek a világ minden tájáról összesereglett könyvbarátok, gyűjtők és könyvjel tervezők az exlibrisművészet ezer szépségében. *Siklóssy László dr.* ekkor írta meg „*Az exlibris Magyarországon és külföldön*“ című alapvető munkáját, mely mint a Szent-György-Czéh kiadványa jelent meg s mind tartalmával, mind ízléses kivitelével a külföldön is méltó feltűnést keltett.

Siklóssy László publikációjának egyik főérdeme, hogy a külföld figyelme tehetséges grafikusaink felé fordult, kiknek

³⁾ *Czakó Elemér*: Az Iparművészeti Múzeum exlibris kiállítása. (Magyar Iparművészet, 1903, 124—134. l.)

⁴⁾ *Hans Ankwicz-Kleehoven*: Wiener Exlibriskunst vor 400 Jahren. (Moderne Welt, 2. Jg., Heft 10, 1921.)

⁵⁾ *Czakó Elemér* i. m. — Itt említjük meg, hogy a cikkben közölt exlibrisek közt megtaláljuk *dobai Székely Sámuelnek*, a híres magyar könyvbarátnak szép címeres könyvjelét. E bibliofilnek Kollár Ádám Ferenc bécsi udvari könyvtárhoz intézett, művelődéstörténeti szempontból érdekes két levelét a soproni városi levéltár őrzi.

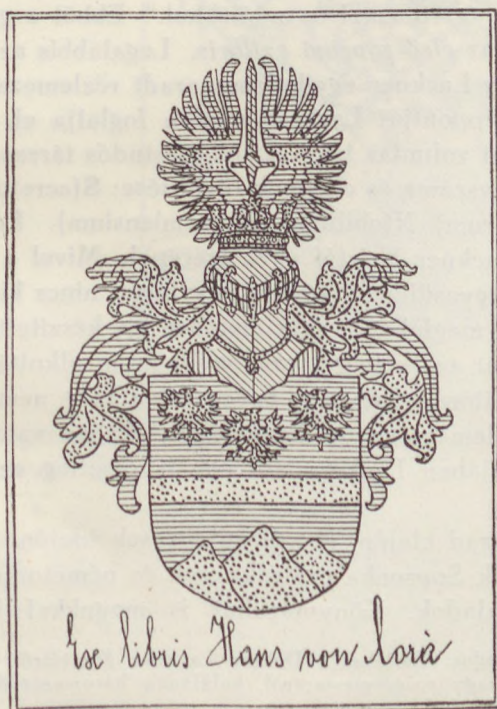
EX LIBRIS
BEYER L.

gárdája évről-évre örvedetesen erősödik. Ma — hála Istennek — ott tartunk, hogy egyes magyar városok *önálló*, magas szintű exlibris-kultúrájáról beszélhetünk. E városok közé tartozik elsősorban Sopron, melynek a 13. század derekán a tatárjárás krónikásával, *Rogerus* mesterrel meginduló könyvkultúrájához méltán csatlakozik a 17. század legelején a *soproni exlibris-kultúra*. Az *első soproni könyvjelet Lackner Kristóf polgármester, tanult ötvös, készíti*. A vallásüldözések idején ide menekült protestáns főúri családok is tetszetős exlibriseket hoznak magukkal. Mint egész Európában, a 19. században Sopronban is kivesz a könyvjel, de a *Storno-család* 1882-ben készült darabjával lassan feléled. 1910 körül *Röttig Odo* nyomdatulajdonos, a világháborút követő tespedésből pedig *Holl Jenő dr.* emelte ki ezt az oly kedves grafikai ágat.

A soproni exlibris-kultúra napjainkban egyre izmosul. Elhivatott művészeink vigyázzák, hogy háromszázados multja minden értékét *megőrizzék*, sőt *fokozzák!*

A kiadó.

A SOPRONI EXLIBRIS TÖRTÉNETE

ÁROSUNK könyvkultúrája közel hétszázados multa tekinthet vissza, az *első soproni könyvjelek* azonban csak a 17. század elejére mutatnak. 1604-ben Lackner Kristóf polgármester (1571—1631) kezdeményezésére tudós társaság alakul. Ennek volt könyvtára is. Az alapító külföldi egyetemeket járt, tanult ötvös lévén, értett a rézmetszéshez is. Könyveit maga látta el rajzokkal. Az 1615-ben megjelent „Coronae Hungariae emblematica descriptio” című munkájában így tör lándzsát a könyvekhez mellékelte rajz fontossága mellett: „Semmi sem oly világos és semmi sem vésődik úgy bele az ismeretek közé, mint az, amit a látószerv közül az értelemmel és a lélekkel.” Ebből a grafikai kultúrából fakad az *első soproni exlibris*. Legalábbis az a meggyőződésünk, hogy Lackner egyik fennmaradt rézlemeze könyvjelül szolgált. Középpontját Lackner címere foglalja el, felette jelmondata: „Fiat voluntas tua.” Lejebb a tudós társaság pecsétje, alapításának évszáma és címének rövidítése: **S**(ecretum) **F**(oederis) **S**(tudiosorum) **N**(obilium) **S**(oproniensium). Legalul mondatzalagon Lackner Kristóf neve szerepel. Mivel a derék polgármester az egyesületre hagyta könyvtárát, nincs kizárva, hogy e szándékának megfelelően már életében így készítette el könyvjelét. Ám lehet az is, hogy csak halála után alkották emlékeztetőül az alapítóra. Könyvbe beragasztva még nem került elő e rézmetszet, lemeze az ev. konvent birtokában van. Ismeretes metszet formájában Lackner arcképe is; esetleg ez is exlibris volt.¹⁾

A 17. század elején, a vallásüldözések idején, nagy számban menekültek Sopronba osztrák, cseh és németországi előkelő protestáns családok. Könyvtárukat is magukkal hozták. Az

¹⁾ Payr Sándor: Emlékezés Doktor Lackner Kristófról, Sopron szab. kir. város első nagy polgármesteréről, halálának háromszázados évfordulóján. Sopron, 1932. 26. l.

1666-ban alapított és máig meglévő liceumi (gyülekezeti) könyvtár később felölelte ezeket a kisebb gyűjteményeket. E több ezer kötetes könyvtár tüzetes átvizsgálása ily szempontból bizonyára sok szép eredményt mutat majd fel.²⁾ Addig is hivatkozzunk a

Jörger család szép exlibrisére 1581-ből Nutzell Jeromos névjelzésével. E könyvjelen Jörger Helmut báró és két felesége cí-

²⁾ Alanti exlibrisekre és superlibrisekre *Németh Sámuel* liceumi igazgató úr, a könyvtár tudós és igaz bibliofil öre, volt szives figyelmünket felhívni. Hogy a nyilvános és magánkönyvtárak ilyen szempontból való átkutatása számos ismeretlen adattal gazdagítaná tárgykörünket, a liceumi nagykönyvtár példáján okulva, nem lehet kétséges. Már a katalógizálási munkálatoknál kellene az esetleges ex- vagy super-librisekre, valamint a kézírásos bejegyzésekre és ajánlásokra fokozottabb figyelmet fordítani. Megelégedéssel állapítja meg többek közt *Adolf von Harnack* a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1924. 5. füzetében (Bücher-Widmungen und Bücher-Titelaufnahmen), hogy egyes könyvtárosok a könyvjelek művészettörténeti

mere, azonkívül két allegórikus figura van. (Mérete 19'5 × 14'5 cm.) A család egy másik ágának könyvtáblába préselt jele (superexlibris) 1593-as évszámmal maradt fenn. Itt élt a *Starzer* család is. Egyik tagjának superexlibrisét szintén a líceumi könyvtárban őrzött naptár tartotta fenn számunkra.³⁾

Valószínűleg a 17. század második felében is megvan a könyvkultúrának ez a szép hajtása. A könyvgyűjtés legalább is nem lanyhul. A rajz után is megvan az érdeklődés. *Barth* ev. lelkész „*Labarum anicianum*” c. munkájában (1686) ismét azt írja, hogy a szem útján való oktatás különösképpen fontos. Sok képet mellékel e célból. *Michel Zakariás* könyvkötő egy sorozat rézmetszetet készít neves soproni kortársairól és megrajzolja a város madártávlati képét.⁴⁾ Hihető, hogy exlibrisek is készültek. *Wohlmuth János* (1643—1724), a város híres orgonistája, emlékkönyvének első lapjára címerét festeti exlibrisképpen és *Zinzendorf György Lajos gróf* az evangélikus gyülekezet könyvtárának ajándékozott bibliájába szintén címerét rajzolta, hogy ezzel is jelezze, kié volt valaha a könyv.⁵⁾ Sajnos, grafikai úton készült exlibris e korból ismeretlen, de feltehető, hogy ez sem maradt megmunkálatlan terület.

A 18. század első felében a nálunk élt arisztokrata családok közül a *Wurmbrandt* grófok rézmetszetű exlibrise a líceumi nagykönyvtár több könyvében előfordul. Igen szép darab; címer, jelige és név jelentkezik rajta az 1711-es évszámmal. Németh Sámuel líceumi igazgatónak pedig sikerült egy szép superexlibrist azonosítani a szintén itt élt *Seckendorf* család címerével. A bennszülött családokat egy címeres exlibris (fametszet) képviseli ugyanebben a könyvtárban: nemes *Laitner János Teofil* ügyvédé; kézzel jelezte rajta nevét és az 1748-as évszámot. (A *Laitner* család arcképek festetésével is beírta nevét a korai mecénások közé.)

Talán a soproni jezsuitakolostor könyvtárából való *Don Vigilio Nolarci* „*Compendio della vita di S. Ignatio di*

és könyvhistóriai fontosságának tudatában a rájuk bízott könyvkincseket ebből a szempontból is szorgalmasan tanulmányozzák. Az exlibrisek segítségével tudta például *Walter Koehler* Zwingli Ulrik könyvtárát rekonstruálni.

³⁾ Rendkívül érdekes széljegyzeteiről lásd: *Csatkai Endre*: A líceumi nagykönyvtár titkaiból c. cikkét. (Sopronvármegye, 1928. II. 5.)

⁴⁾ *Michel* arcképmetszeteit lásd *Payr Sándor*: A soproni ev. egyházközség története című művében. A madártávlati képet többek közt a Soproni Képeskönyv is hozza. Utóbbi rézlemez a városi levéltár, az arcképeké az ev. konvent tulajdona.

⁵⁾ *Payr Sándor*: Zinzendorf és Sinzendorf grófok Sopronban. (Soproni Szemle, 1937. 2. szám.)

Loiola (sic!)“ c. művének (Velece, 1680) pergamentkötésű példánya, melynek superexlibrise az ismert Krisztus-monogrammot (IHS) mutatja. Volt-e a jezsuitakönyvtárnak *exlibrise*, nem tudjuk.⁶⁾ Könyvünk Thier László tulajdona.

Thier László könyvtárának másik szép kötése azért érdekel bennünket közelebbről, mert *Kollár Ádám Ferenc* bécsi udvari könyvtáros tulajdonát képezte. Mária Terézia királynő e kedvelt tanácsosának magyar nemességét s a *sopronmegyei* Keresztény falut adományozta jutalomképpen oly szolgálatokért, miket a dinasztíának tett. Így Kollárt a korai soproni bibliofilek sorába iktathatjuk. Molnár Jánosnak, „Jesus Társasága szerzetes papjának: A' meg-térő református elmékedéséről négy könyvei“ című ritka munkáját (Nagyszombat, 1763) a tudós könyvtáros szép, magyaros stílusú bőrtáblákba köttette, melyeknek tükrében az aranynyomású koronás magyar címert látjuk, a keretdíszet palmetták és virágos sarkok alkotják.⁷⁾

Ifjabb Schrabs Mihály Gottlieb soproni könyvkötőmester Sopron vármegye levéltára részére készített remek kötésein a koronás magyar címert látjuk.⁸⁾

A 18. század folyamán mind ritkább lesz a sokszorosított exlibris, de a superexlibris is. Könyvek táblájának belsején itt-ott ugyan még szép elrendezésű sorokban, esetleg többszínű tintával írva, olvashatjuk a tulajdonos nevét és a könyv megszerzésének módját. Különösen izlésesek az emlékkönyvek ilyenmű bejegyzései. Lassanként azonban már csak a pusztá név maradt, minden csinoságra való törekvés nélkül.

Mint ritka örvendetes kivételt, idesorozzuk a *soproni Domonkos-zárdának* a helybeli Siess-nyomdában készült tisztán szöveges, keretelt exlibriseit és soproninak számít *gróf Széchenyi*

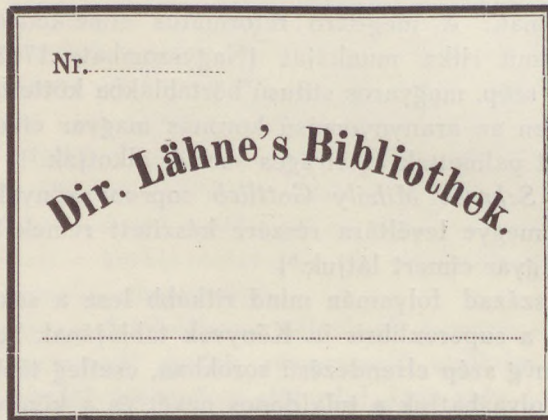
⁶⁾ A soproni jezsuitakolostor könyveit a rend feloszlatásakor (1773) Mária Terézia biztosai a „*Conscriptio bonorum suppressae Societatis Jesu Collegii Soproniensis*“ c. lajstromban írták össze, melynek hitelesített példányát az Országos Levéltár őrzi. Másolata megvan Sopron sz. kir. város levéltárában.

⁷⁾ Kollár (1718—1783) könyvkincseit és kéziratait halála után szét-hordták. Az anyagnak kis része örökség útján Sopronba került, hol — sajnos — keveset törődtek vele. A Kollár-hagyatéknak maradványait a soproni városi levéltár vásárolta meg, azonkívül magánosok is szereztek egyet-mást. (Lásd *Thier László*: Kincsek a pince mélyén c. cikkét a „Sopronvármegye“ 1925. szept. 19. 211. számában.)

⁸⁾ A kötés tüzetes leírását *Romhányi Károly*: A magyar könyvkötés művészete a XVIII—XIX. században c. műve (Budapest, 1937) 149. lapján találjuk. Ifj. Schrabs Mihály Gottlieb életrajzi adatait *Végh Gyula*: A soproni könyvkötők céh-könyve c. tanulmányában (Vasi Szemle könyvei, 69. szám) közli.

Ferenc kedves, alakos könyvjele is, hiszen a család könyvtára 1820-ig városunkban maradt.⁹⁾

A 19. század egész könyvkultúrájában európaszerte csupán a korszak vége felé jut ismét szerephez az exlibris. Olvashatjuk egyes könyvekben, hogy Bécsben az 1890-es évek elején még a művészek sem igen tudtak róla.¹⁰⁾ Egyik idősebb soproni műgyűjtőnk mesélte, hogy maga is csupán ezekben az években lett figyelmes a kisgrafikának erre a kedves ágára. Cseréről, gyűjtésről soha szó sem esett. Az első angolországi gyűjtő-egyesület 1890-ben alakult, egy évre rá követte az első németországi; a

franciáké 1894-ben, az osztrákoké pedig 1903-ban alakult. Ugyanebben az évben rendezték az első magyar exlibris-kiállítást is.¹¹⁾ Annál tiszteletreméltóbb, hogy Sopronban ezekhez az évszámokhoz képest meglehetősen korai időre esik az exlibris feltámadása. A *Storno* művészcsalád nevével kapcsolatos. Műtermük mellett mindig hatás nélkül suhantak el a rövidlélezetű divatok és egymásra toluló irányzatok. 1882-ben, az első újkori exlibris sem a bontakozó gyűjtési kedv szavára, hanem *belső* szükségből, a könyv és művészet összefonódó szeretetéből született. Tervezője *id. Storno Ferenc* (1820—1907). A különböző nagyságú könyvek számára az eredeti tollrajzot kétféle klisé

⁹⁾ *Csatkai Endre*: Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban. (Soproni Szemle, 1938. 3. szám.)

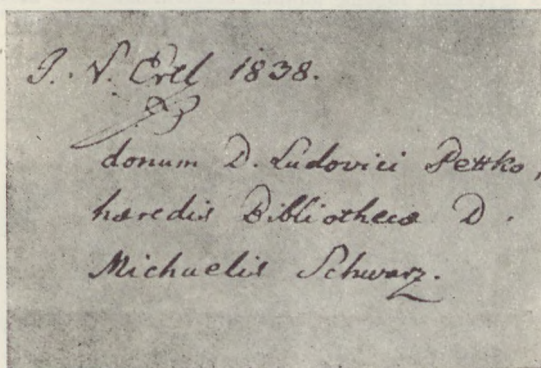
¹⁰⁾ *Zur Westen* Ex-libris című könyve (Sammlung illustrierter Monographien, Nr. 4, Bielefeld, Velhagen & Klasing) nyomán említi A magyar rajzoló művészek c. könyv 145. oldalán *Szánthó Dénes*. Mint francia forrásból származó kellemetlenkedést történeti fejlődés vázolásával cáfolja egy csevegés a *Christliche Kunstblätter* 1930. évfolyamának 90. oldalán.

¹¹⁾ A magyar rajzoló művészek. 145. o. s. k.

sokszorosították. Mandorlaszerű keretben szemben áll velünk a festőművészet védőszentje, Lukács evangélista, oldalán stilizált virágok, az ország és a város címere. Felirata az 1880-as évek Sopronja nyelvi tagozódásának megfelelően magyar és német.

A magyarországi exlibrisek között is sokáig társ nélkül állt ez a könyvjel. Sopronban is évtizedek teltek el, mire követői akadtak, mert hiszen az abszolutizmus korában készült *Lähne-féle könyvjel művészi szempontból nem jöhet számításba.*¹²⁾

Egyik régi könyvgyűjtőnk ebből a századból, *Ertl Nep. János*,¹³⁾ szintén csak *kézírással* jelzi könyveit:

1897-ben megalakult a ma is virágzó *Képzőművészeti Kör*. Fiatal művészei fővárosi tanulmányaik során megkedvelték a kisgrafikát. Sopronban lelkes gyűjtő is akadt *Röttig Odo* nyomdatulajdonos személyében.¹⁴⁾ Nemcsak maga rajzolt, de tervezetett is több exlibrist, — még Bayrossal is. „*Kultura*” címen szépirodalmi és művészeti folyóiratot indított, melyben nagy teret engedett a kisgrafikának. Művészi fejléceket, díszítéseket rajzoltatott és közölt, szép könyvjelek jelentek meg e bibliofil kiállítású, de sajnos, rövidéletű lapban. Külön rovatot nyitott exlibris-cserélők és gyűjtők számára is.

Az első számban (1911 január 25) *Györy Jenő* „Exlibrisek és művészi névjegyek” címen többek között a *modern* könyv-

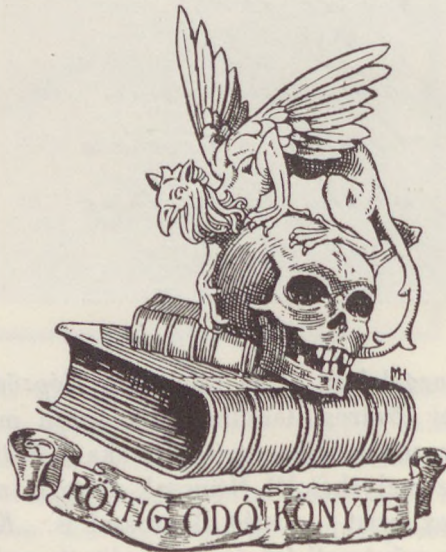
¹²⁾ A Lähne-féle gimnázium tanári és ifjúsági könyvtára 1853-ban, az intézettel egyidejűleg keletkezett. (Minerva, I. évf., 1900.)

¹³⁾ Ertl Nep. János főtörvényszéki tanácsos († 1874) könyvtárával, melynek töredékeit Sopron sz. kir. város közkönyvtára őrzi, *Radó István* kíván foglalkozni a „Scarbantia”-könyvek sorozatában.

¹⁴⁾ Remek exlibris-gyűjteménye halála után Budapestre került, míg könyvtárának egy része Sopronban talált új gazdára.

jellel is foglalkozott. A szerkesztőség pedig a következő felhívást intézte az

„Exlibris-barátokhoz! Kedveskedni óhajt a ‚Kultura‘ tisztelt olvasóinak, mikor rovatot nyit a külföldön divatos s Magyarhonban is mindjobban terjedő nemes és érdekes exlibris-mozgalom számára. Lapunk minden számában legalább egy, minden tekintetben művészi kivitelű exlibris-lapot bocsájtunk t. olvasóink rendelkezésére és pedig olyképen, hogy az gyűjteménybe is felvehető legyen. Továbbá tájékoztatni fogjuk t. olvasóinkat mindenkor az exlibris-mozgalom hazai és külföldi fejlődéséről, közöljük a gyűjtők neveit s örömmel működünk közre, hogy a művészlapok kicserélését elősegítsük. Kérjük az exlibris-barátokat, hogy észrevételeiket, megjegyzéseiket, címüket lapunkkal közölni szíveskedjenek. Az exlibris-mozgalomra vonatkozó híreket is hálás köszönettel fogadjuk. Ha tisztelt olvasó közönségünk figyelme az exlibrisek felé fordul, a ‚Kultura‘ örömmel hajlandó e rovata kibővítésére s igyekezni fogunk minden számunkban több művészi exlibrist t. olvasóink gyűjteményének rendelkezésére bocsájtani.“

Lassan tehát városunkban is megindult a gyűjtés. A Storno család második és harmadik nemzedéke: *ifj. Ferenc* (1851—1938) és fia, *Miksa*, családi könyvtárak számára készítettek ugyancsak könyvjeleket, de *Székessy Kurt*, a később Amerikába került fiatal festő, helyi gyűjtőket is számíthatott rendelői közé (Storno család, Klausz család). *Ágoston Ernő*, aki 1910-ben még mint diák nagyszerű karikatúráival tűnt fel, a Kaszinó könyvtára számára készített egy ma is használt exlibrist. Főiskolai tanulmányainak idejére esik *Gyóni Géza* költő számára készült halálfejes könyvjele. Rövid időn belül ismert név lett külföldi gyűjtők között

·EX·LIBRIS·
·ALOYSII·EMERICI·SZERECZ·

is. Még a háború előtt „A Gyűjtő” exlibris számának luxuskiadása hozta is egyik munkáját. Készített Siklóssy László dr. részére és külföldre is exlibriseket. *Füredi Oszkár* Münchenben egyik diákegyesület könyvjelét tervezte (1912). A háború előtt és alatt kezdte meg *Csipkés Kálmán* is díszítményekben gazdag exlibriseinek tervezését. *Vojtkó Pál*, liceumi filológus magánkedvtelésből készített családjának könyvcímereket.

Jóllehet a háború alatt több neves rajzoló katonáskodott Sopronban, mint *Harmos Károly*, *André Rezső*, *Belányi Viktor*,¹⁵⁾ majd ideköltözött *Halász József*, a kitűnő illusztrátor (1874—1935), aki fővárosi gyűjtők számára több könyvjelet ké-

szített, mégis a szépen megindult exlibris-kultúra hirtelen el-lankadt. Az eddigiek tevékenykedtek ugyan, soraikba rövid időre beállott a korán elhunyt *Nitsinger Béla* rajztanárjelölt és ekkor alapozta meg szép gyűjteményét *dr. Corà János*, aki egyébként rajzaival ügyesen elevenítette fel a címeres exlibris nemes hagyományát maga és ismerősei számára; a Sopronban nevelkedett, fiatalon elhunyt széptehetségű *Somos István* is tervezett könyvjeleket, de újabb fejlődés csak az 1920-as évek má-

¹⁵⁾ Sokáig Münchenben élt, hol több szép exlibrist tervezett. Egyik jellegzetes könyvjelét a „Művészet” 1907. évfolyamában találjuk (267. l.).

sodik felében észlelhető. 1924-ben ideköltözött *Holl Jenő* vasút-igazgató és magával hozta ismert hatalmas gyűjteményét. Annakidején már a „Kultura” gyűjtő- és cserelistáján is szerepelt. Értékes *saját* könyvjele volt Bayer Ágosttól, Komjáti-Wanyerkától, Tichytől, Révészről, Prichodától, Witthalmtól stb. A soproni műbarátokat példája utánzásra ösztönözte. Mint a Képzőművészeti Kör elnöke pályázatokkal igyekezett a művészek alkotó kedvét serkenteni. Nagy sikerrel.¹⁶⁾

Ma legtöbb művésznünk legalább is tervez exlibrist, néhány pedig maga sokszorosítja. A gyűjtők megszervezése is folyamatban van. Remélhetőleg a soproni exlibris-kultúra eddig nem ismert színvonalig emelkedik. Addig is örömmel állapíthatjuk meg, hogy könyvbarátaink elsősorban *soproni művészeket* vesznek igénybe. A rög szeretete mindkét részről meglévén, remélhetőleg rendelő és kivitelező közös törekvéséből mindinkább kialakul majd a *különlegesen soproni exlibris*.

Ma a soproni exlibris még, ha tárgyilagosan vetjük mérlegre, több hibában szenved. Túlteng a klisényomat az eredeti grafikával szemben. Ez nem annyira izlésbeli, mint gazdasági okokra vezethető vissza. A klisé sokat elmos a vonalak szépségéből, így a sokszorosított exlibris eltávolodik a rajzszerűségtől. Művészeink nagy része egyébként is inkább festő, mint grafikus; ezt megérezzük munkáikon is. Többnyire folthatásúak. Sajátos módon az ország egyik legkiválóbb akvarellistája, *Horváth József*, kis rajzaiban rajzszerű. Többi művészeink kevésbé szabadulnak kedves területük kísértő hatásától és erősen foltszerűen dolgoznak grafikai lapokon is. Különben a tapasztalat azt mutatja, hogy a rendelők figyelme is inkább a festői meg-látású dolgok felé fordul...

Témák dolgában nagy a változatosság. A hagyományokat több címeres rajz rögzíti a mához. Gyakori a *könyv* mint ötletadó: Karner egyetemi tanár könyvjelén a bibliából sarjad a világosság, Csatkai Endre exlibrisének témája: könyvből kisarjadt Gondolat magasba ragadja az embert. Mouillard Oszkárén földgömbről emberi alakok törekszenek sugárkévében álló könyv felé stb. Többnyire azonban a foglalkozást kívánja a rendelő a könyvjelen érzékelteni: a bányászati főiskola tanárán bányamunkás csillét tol, a bányamérnökén egész bányaüzem látszik,

¹⁶⁾ Dr. Holl Jenő gyönyörű főpapi exlibriseinek gazdag sorát a Csipkés Kálmán tanár rendezte soproni egyházművészeti kiállításon (1930 október) láthattuk.

az iparosén a régi idők műhelyének varázsa éled; az építésén műemlék, majd főpapi jelvények emlékeztetnek tulajdonosa hivatására; a tanárén ojtó ifjú, a népnevelőén a könyvosztó pedagógus jelenik meg. A soproni exlibrisek nem adnak fel talányokat, világosan beszélnek. A tulajdonos életkörülményeitől messzire kalandozó exlibrisek is csak kis számmal vannak. (Szirén és hajós.) A fiatalság, kivéve egyes cserkészcsapatokat, nem nagyon látogat el az exlibris vonzó birodalmába.

Sopron szeretete egyelőre még nem tört utat az exlibris felé abban a mértékben, mint azt a festészetben tapasztaljuk. A Ferenc József-tér varázslatos hangulatát kívánta némelyik gyűjtő átplántálni könyvjelére is. Legtöbbször azonban csak háttéri díszképpen szerepelnek a város jellegzetes épületei.

Érdekes tünet, hogy több gyűjtő saját maga is megpróbálkozott tervezéssel, sőt akad, aki maga igyekszik grafikai úton megoldani a kérdést (Becht Rezső, Schiller Ignác, Szabados József, Corà János). Van tudomásunk enyhe kalózkodásról is, amikor a fényképezett exlibrist megtoldják névvel és úgy sokszorosítják, no de ilyen esetekben a tulajdonos csak saját használatára készíti és féltve őrzi e könyvjeleket.

Ősrégi szokás volt — mint azt a bevezetésben is olvashattuk — a könyvek eltulajdonítóira átkot szórni a tábla belső oldalán.¹⁷⁾ A modern exlibris ezt tréfás rajzokkal, esetleg humoros felírással helyettesíti. Utóbbihoz igazodik *Molnár Gyula* könyvjele. A régi kalligrafikus felírás helyett azonban gumbélyegzős bejegyzést is találunk. *Exmusicis*-jel tudunkkal Sopronban nem használatos.

¹⁷⁾ 1509-ből való, sokszoros változatban előforduló német versike egyenesen az *akasztóóra* „érdemesíti” a megtévedt bibliofilt:

Dieses Buch ist mir lieb,
Wer mirs stiehlt,
Der ist ein Dieb.
Er sei Reiter oder Knecht,
So ist er an den Galgen gerecht.
Wer mirs aber wider (!) bringt,
Der ist ein Engelgotteskind.

Scholz János (Sopron) gyűjteményének egyik kötete ezt a zamatos magyarságú kézírásos bejegyzést tartalmazza: „En Takáts Julianna ki e könyvet bírom / nevemet ebben bizonyáságul ide bele írom / ha el tévelődik szerelmes barátom / szolgálatod kezemben, mert saját jószágom. Anno 1803.”

SOPRONI EXLIBRIS-TERVEZŐK ÉS MŰVEIK

Ágoston Ernő. * 1889 (Sárvár). A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Révész Imre, Olgyay Viktor, Réti István és Ferenczy Károly tanítványa volt. 1910 óta Sopronban működik. A Soproni Képzőművészeti Kör állandó kiállító tagja. Az újabbkori exlibris egyik rögtörője. Nagy sikerrel szerepelt belföldi és külföldi exlibris-kiállításokon. 1924-ben elnyerte az *Állami grafikai díjat* és 1926-ban *Budapest székesfőváros díját*. Ter-

veit, csekély kivétellel, maga sokszorosítja. (Lakcíme: Sopron, Ikvahíd 1. szám.)

Exlibrisei:

1. A Soproni Kaszinó Egyesület könyvjele. (1910, klisé.)
  2. Harmos Sándor, tanár. (1910.)
  3. Füredi Oszkár, műépítész. (Allegorikus nőalak katedrális előtt; klisé.)
  4. Varga Ferenc Elemér, közfíró. (Bajazzo a milói Vénusz mellett; rézkarc. Megjelent „A Gyűjtő” exlibris-publikációjának díszkiadásában.)
  5. Siklóssy László dr., műtörténész. (Salome; rézkarc.)
  6. Alfred le Bret, Páris. (Barát középkori lámpa világánál.)
  7. Gyóni Géza. (Halálfej.)
  8. Monori-Kovács, Budapest.
  9. Nyilas-Kolb Jenő, Budapest.
  10. Szilágyi A. (Templom felé Hermes bekötött szemű férfit vezet; klisé.)
  11. Gyökhegyi I. (Királynő parasztnak közt; klisé, kétszínnyomat, 1911.)
  12. Varga Ferenc Elemér dr. (Szirén és hajós; rézkarc, 1937.)
  13. Mangold Pál. (Hegedülő nő szobor előtt; rézkarc, 1914.)
- vitéz Ágotha Géza.** * 1891 (Kassa). A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Hegedüs László, Nadler Róbert, Edvi Illés Aladár, Révész Imre, Bory Jenő, Rakssányi és Radnai Béla

voltak a mesterei. Sopronban működik 1919 óta. A Soproni Képzőművészeti Kör állandó kiállító tagja. 1933-ban nagy-sikerű karikatúra-kiállítást rendezett saját műveiből. (Lakcíme: Sopron, Rákóczi reáliskolai nevelőintézet.)

Exlibrisei:

1. Zalánffy Aladár, orgonaművész, Budapest.
2. Holl Jenő dr., vasútigazgató.

Ákos Ernő. * 1910 (Sopron). A budapesti Képzőművészeti Főiskolát végezte. 1930 óta a Soproni Képzőművészeti Körnek kiállító tagja. Könyvillusztrátor. *A Soproni Képzőművészeti Kör exlibris-pályázatának nyertese (1937)*. Készít grafikai lapokat is. Eddigi kivitelezett exlibriseit klisé útján sokszorosították. (Lakcíme: Sopron, Ógabonatér 8.)

Exlibrisei:

1. Soproni Képzőművészeti Kör. (A művészetek allegóriája.)
2. Szattinger Erzsébet. (A soproni Szentháromság-szobor és a bencés-templom.)
3. Csatkai Endre dr. (A könyvből kiszálló Gondolat magával ragadja az olvasót.)
4. Steiner Pál. (Allegórikus ábrázolás; a Soproni Képzőművészeti Kör pályázatán dicséretet nyert.)
5. Klier Nelly. (Táncosnő.)
6. Szabados József. (Repülőgép robogó vonat felett, a háttérben a soproni várostorony.)
7. Lipner Pál dr. (Az orvos legyőzi a halált.)
8. Jausz Frigyes. (A soproni Mária-oszlop.)
9. Horváth Gyula. (Íródeák, a háttérben a soproni Szent Mihály-templom.)
10. Horváth Gyula. (Apród, a háttérben a soproni várostorony.)

Bariss Dezső. * 1896 (Kistrice). A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Rudnay Gyula tanítványa volt. Ceruzarajzaival állandóan nagy sikert aratott, saját és felesége részére tervezett exlibrise annakidején a Múcsarnokban is kiállításra került. Több exlibrist készített. Nagyobb munkái Győrött, Budapesten, Jutason és Pécsen vannak. 1937 óta Sopronban működik. (Lakcíme: Sopron, Rákóczi reáliskolai nevelőintézet.)

Soproni exlibrise: Erdélyi Tibor és felesége. (A magyar családi élet szimbolikus képe; klisé.)

Bors Károly. * 1880 (Sopron). A budapesti Képzőművészeti Főiskola növendéke. 1900-ban rajztanári oklevelet nyert. Debrecenben működött. Jelenleg Budapesten él.

Exlibrise: vitéz Simon Elemér dr., titkos tanácsos. (Családi címer, ornamentális díszek; klisé.)

Cmarits Margit. Született Sopronban. A Soproni Képzőművészeti Kör kiállító tagja. (Lakcíme: Sopron, Felsőbüki Nagy Pál-utca.)

1. Saját exlibrise: A Ferencrendiek kertjének régi kapuja Sopronban.
2. Gantner Antal. („Chronos Soproniensis”; klisé.)

Csipkés Kálmán. * 1891 (Kapuvár). A budapesti Képzőművészeti Főiskolán Réti István és Révész Imre tanítványa volt. 1917 óta Sopronban működik. (Lakcíme: Sopron, Múzeum.)

Klisé útján sokszorosított exlibrisei:

1. Strasser Emilné. (A szellemi értékek javára billen a mérleg!)
2. Kopstein Árpád. (Textilipar és kereskedelem jelvényei.)
3. Lackner Kelemen, bencés tanár. (A soproni bencéstemplom árnyképe.)
4. Huszár Sándor. (A textilipar jelképes ábrázolása.)
5. Meller Edit. (Olvasó nő.)
6. Komor Géza. (A textilipar allegóriája.)
7. Thier László. (Ornamentális keretbe foglalt szivalakú felületen a soproni várostorony árnyképe, könyv és toll.)

Dabóczy István. * 1898 (Marosvásárhely). A budapesti Képzőművészeti Főiskolán tanult. Mesterei: Bosznay István és Karlovsky Bertalan. Sopronban működik 1932 óta. A Soproni Képzőművészeti Körnek állandó kiállító tagja. Több exlibrist tervezett budapesti, váci és bécsújhelyi gyűjtők megbízásából. (Lakcíme: Sopron, Rákóczi reáliskolai nevelőintézet.)

Horváth József. * 1891 (Kemenesszentpéter). A budapesti Képzőművészeti Főiskolát végezte. Tanárai: Edvi Illés Aladár, Réti István, Révész Imre és Thorma János. 1922 óta a soproni Széchenyi István-reálgymnázium rajztanára. Állandó kiállítója a Soproni Képzőművészeti Körnek, budapesti és külföldi tárlatoknak. Az *Esterházy-díj*, a *Halmos Izor-díj*, *Budapest székesfőváros díjának*, a *Magyar akvarell- és pasztellfestők díjának*, az *Allami grafikai díjnak*, *Kaposvár aranyérmének*, az *Allami akvarell-díjnak*, a *Rökk Szilárd-díjnak*, a *dunántúli Szent Márton Céh díjának*, *Balló Ede jutalomdíjának kitüntetettje*. (Lakcíme: Sopron, Gyíróti-utca 7.)

Exlibrisei:

1. Tettamanti Jenő, műegyetemi tanár. (Bányamunkás csillét tol; klisé.)
2. Szerecz Alajos Imre, keszthelyi akadémiai tanár. (Térdeplő ifjú ojtás közben; klisé.)
3. Mühl Minci. (A könyvtulajdonos arcképe; klisé.)

Kasichnitz József. * 1899 (Sopron). Seemann Kálmán tanítványa.

A Soproni Képzőművészeti Kör kiállító tagja. Főképpen díszítőművészettel, akvarellal és grafikával foglalkozik. (A mohácsi fogadalmi templom alapokmányát, a soproni Károly-vár alapköveit és a Kormányzó felköszöntő-díszoklevelét tervezte és kivitelezte.) Lakcíme: Sopron, Károlykört.

Exlibrisei:

1. Nagy Árpád, okleveles bányamérnök. (Erdővezte bányatelep; klisé.)
2. Tasch Pál, ornitológus. (Erdők felett távirósodronyon pihenő fecske. A háttérben Sopron három jellegzetes tornya látszik; klisé.)
3. Gerencsér István, m. kir. erdőmérnök. (Fenyőerdőn átszűrődő napfény; klisé.)
4. Schiller A. Ignác, lapszerkesztő. (A napi élet robotján elfáradt közíró tolla hegyéről is lepattan néha a könnyűléptű élc és mosoly derűje fut végig a városon; klisé.)
5. Gantner Antal. (Ikvaparti részlet; klisé.)

Kirkovits Lajos István. * 1888 (Ebreichsdorf). A budapesti Iparművészeti Iskolát végezte és a kecskeméti művésztelepen Révész Imre tanítványa volt. Tizenkét éven át Párisban működött mint díszítő-festő és tervező a Marcelle Libert, a Lavignac—Pellegrin és a Bertin cégeknél. 1936 óta a Soproni Képzőművészeti Kör kiállító tagja. Kisplasztikával is foglalkozik. (Lakcíme: Sopron, Balfi-út 41.)

Exlibrisei:

1. Saját. (A világmindenség tréfás ábrázolása; klisé.)
2. Felesége könyvjelle. (Jegyenékkal szegélyezett part.)

Konrád Ignác, akadémiai festő (Páris, London), a Soproni Képzőművészeti Kör pártoló tagja.

Soproni exlibrise: Missuray-Krúg Lajos. (Hadúr; klisé.)

Kónya Lajos. * 1914 (Felsőgalla). A soproni ev. tanítóképző intézetet végezte. Mechle József tanítványa. Több sikerült könyvcímlapot és illusztrációt készített soproni írók számára. (Lakhelye: Felsőgalla.)

Exlibrisei:

1. Általános exlibris cserkészfiúknak. (Cserkész könyvek közt; körrajz.)
2. „Végvári” cserkészcsapat. (Cserkészfiú; körrajz.)
3. Holl Jenő dr., vasútigazgató. (A közlekedés jelképes ábrázolása; körrajz.)

Mechle József. * 1893 (Nemeskér). Budapesten a Képzőművészeti Főiskolát végezte. 1920 óta kiállító tagja a Soproni Képzőművészeti Körnek. 1924/25-ben Amerikában működött és ott rendelésre készített egy exlibrist. (Lakcíme: Sopron, Ev. tanítóképző intézet.)

Mende Gusztáv. * 1899 (Sopron). A budapesti Iparművészeti és Képzőművészeti Főiskolát végezte. Tanárai: Udvardy Géza, Szent-Istvány Gyula, Ujváry Ignác és Simay Imre. 1926 óta kiállítója a Soproni Képzőművészeti Körnek. Szobrászattal is foglalkozik. 1928-ban Szombathelyen nyerte el a „Dunántúli Tárlat“ ezüstérmét; 1929-ben két elismerő oklevelét, 1930-ban és 1933-ban pedig Kaposvárott ugyancsak a *Dunántúli Tárlat ezüstérmeit*. 1934-ben a dombóvári „Vas Gereben Művészeti Kör“ kitüntető oklevelével jutalmazta. Végül ugyancsak 1934-ben a Kismartonban székelő „Burgenländischer Kunstverein“ első díját: *selyemszalagos babérkoszorúját* ítélte neki. Felesége, *Lándori Angyal*, okleveles rajz-tanárnő is több könyvjelet tervezett. (Lakcímük: Sopron, Bástya-utca.)

Exlibrisei:

1. Karner Károly dr., egyetemi tanár. (Két kéz könyvet fog, amely felett fényzőnben kereszt jelenik meg; rézkarc és klisé.)
2. Szabados József, cserkésztsízt. (Cserkészfiú fa alatt könyvet olvas; rézkarc.)
3. Walter Mihály, tanár. (Sakktábla figurával; linometszet.)
Saját könyvjelei: Géniusz könyvvel és lanttal (rézkarc); könyv, írószer; könyvön virágcsokor (utóbbi kettő rézmetszet).

Mihalovits János. * 1894 (Esztergom). Okleveles tanító. 1925 óta a Soproni Képzőművészeti Kör állandó kiállító tagja. Ismert könyvilluszátor. (Lakcíme: Sopron, II. Rákóczi Ferenc-utca 18.)

Saját exlibrise. (A tudásszomj, melynek a hit csak lendületet adhat, a csontkezű halál hideg ölelésén túl is kísér; klisé.)

Molnár Gyula dr. * 1882 (Nagykőrös). Stróbl Alajos és Radnai Béla tanítványa. 1906 óta kiállító tagja a Soproni Képzőművészeti Körnek. Több szobra van Sopronban, Nagykőrösön, Budapesten stb. (Lakcíme: Sopron, Mátyás király-utca 18.)

Exlibrise:

„Molnár László Gyula fia könyve“; klisé.

**EX LIBRIS
LINKA JÓZSEF**

vitéz Pongrácz Pálné. A Székesfővárosi Szakrajziskolát és a Képzőművészeti Főiskolát végezte, ahol Deák-Ébner Lajosnak volt tanítványa. Sopronban Ágoston Ernő grafikusművész műtermében exlibrist készített férje számára. (Magyar lovas a Vágon át viszi haza hitvesét a cseh uralom alól felszabadított várba: Óvárra, a Pongráczok ősi fészkebe; klisé.)

Dr. Scheffer Oszkárné Manninger Edit. Született Sopronban. Deák-Ébner Lajos tanítványa. A Soproni Képzőművészeti Kör kiállító tagja. (Lakcíme: Sopron, Deák-tér.)

Exlibrise: báró Podmaniczky Pál dr., egyetemi tanár. (Biblia fölött felhőre kereszt.)

GYULA FIA KÖNYVE.

(Molnár Gyula rajza.)

Schwerak-Rossrucker Lipót. * 1893 (Hainfeld). A Soproni Képzőművészeti Kör állandó kiállító tagja. (Lakcíme: Sopron, Várkerület 15.)

Exlibrisei:

1. Saját. (Német renaissanceruhás fiatalember vésőszerszámokon lovagol és söröspoharat emel; klisé.)
2. Saját. (Férfiakt forrásból iszik; körrajz.)

Della Pietra Steiner Antal. * 1898 (Sopron). Atyjának, della Pietra Steiner Rudolf akadémiai festőnek, tanítványa. Később Bécsben és Münchenben tökéletesítette tudását. Kiállító tagja a Soproni Képzőművészeti Körnek. Állandóan résztvesz belföldi és külföldi tárlatokon. Sikerrel szerepelt a Nemzeti Szalon (Budapest), a „Dunántúli Tárlat” szombathelyi, pécsi és kaposvári kiállításain, Győrött, majd Kapuvárott három vármegeye tárlatán, ahol Baditz Ottóval együtt *aranyérmét* nyert. A bécsi Donauländer-Bund, a Münchener Kunstverein és a Burgenländischer Kunstverein kiállításain szintén résztvett. A külföldi sajtó is elismeréssel méltatta. Széles körben ismert miniatürfestő. (Lakcíme: Sopron, Várkerület 52.)

Exlibrisei:

1. Barabás György. (A könnyüvértü élc allegóriája; klisé.)
2. Mangold Pál. (Koponyára támaszkodó női akt hegedül; klisé.)
3. Schaussberger dr., Warnsdorf, Csehország. (Pecsétalak; klisé.)
4. Oberholzer Ernő. (Családi címer; klisé.)
5. Klaber Emilné, London. (Klisé.)
6. Bayer Lipót. (Középkori szerzetes pergamentlapokat fűz; klisé.)
7. May Rezső. (A könyvtulajdonos mint éremkedvelő; klisé.)
8. Linka József, nyomdatulajdonos. („A betű a napfény, mely világít és éltet“; klisé.)

Sterbenz Károly. * 1901 (Sopron). A budapesti Iparművészeti Iskolán Papp Sándor, Sándor Béla és Simay Imre tanítványa volt. 1921 óta Sopronban működik és állandó kiállító tagja a Soproni Képzőművészeti Körnek. Sikerrel szerepelt Győrött, Szombathelyen és Kismartonban. Buzgó művelője a kisgrafikának (könyvillusztráció, műlap, köszöntő stb.). Lakcíme: Sopron, Gróf Klebelsberg-utca.)

Exlibrisei:

1. Csuppy Lajos, vármegyei népművelési titkár. (A pedagógus könyvet ad a nép kezébe; klisé.)
2. Missuray-Krúg Lajos. (A rákosi köfeytő ivén a filozófia allegorikus képe; klisé.)
3. Grillus Artur, hercegi erdőmérnök. (Erdővédelem a gyakorlatban; klisé.)
4. Mouillard Oszkár. (Földgömből emberi alakok szállnak sugárkévében álló könyv felé; klisé.)
5. Kiss Antal. (Gótikus cellában barát fiatalembert oktat; klisé.)
6. Reisinger Jenő, Debrecen. (Krisztus cserkészfiúval; klisé.)
7. Sterbenz Marianna. (Gyermek könyvvel; linometszet.)

8. Unger Ervin. (Olvasó törpe két foliánsz áll; rézkarc.)
9. Schachinger József. (Fiatal pár. A háttérben a soproni Szent Mihály-templom. Szőlőgírlandos keret; rézkarc.)
10. Pataky L. (Az építészeti allegóriája. A háttérben felhőkarcoló és soproni épületek; rézkarc.)
11. Saját. (Dolgozó festő; rézkarc.)
12. Saját. (Dolgozó festő. A háttérben Fraknó vára; rézkarc.)
13. Kász Ilonka. (Festő dolgozik a szabadban, mellette krinolinos nő; rézkarc.)
14. Feik Ferenc. (Házaspár középkori ruhában; rézkarc.)
15. Saját. (Festő; rézkarc.)
16. Thier László. (Scarbantia feltárása. Kiemelt oszlop, kutató árok, római leletek. A háttérben ködlik az „új” Sopron képe; klisé.)
17. Dr. Martiny János, orvos. (Az orvostudomány pajzsáról a halálgyílok lepattan; klisé.)
18. Thier László, műgyűjtő. (A műgyűjtő kutató munkássága mécsesként világít a multak ködébe; klisé.)

Néhai ifjabb Storno Ferenc. * 1851 (Sopron), † 1938 (u. o). A bécsi Képzőművészeti Akadémián és Münchenben tanult. Alapításától fogva kiállító tagja volt a Soproni Képzőművészeti Körnek. Mint restaurátor és gyűjtő országos nevet vívott ki magának.

Exlibrisei:

1. Pinterits Sándor. (A katonai erények allegóriája; klisé, 1920.)
2. Mohl Antal és Adolf. (Könyvtárban serénykedő főpapok.)

Storno Miksa. * 1887 (Sopron). A műegyetemet Münchenben végezte. (Lakcíme: Sopron, Ferenc József-tér 8.)

Exlibrisei:

1. Storno-könyvtár. (A hiúság allegóriája; linometszet, 1912.)
2. Storno-könyvtár. (A soproni Ferenc József-tér; rézkarc, 1914.)
3. U. a. (változat.)
4. Storno-könyvtár. (Minerva-fej; ifj. Storno Ferenc rajza után; linometszet).
5. Pinterits Tibor. (Soproni udvar; rézkarc.)

Storno Péter Pál. * 1892 (Sopron). A bécsi grafikai főiskolán és a pesti Iparművészeti Főiskolán tanult. Sopronban működik 1919 óta. Budapesten több exlibrist rajzolt. (Lakcíme: Sopron, Ferenc József-tér 8.)

Újabb exlibrise: Martinkovics Antal, hercegi erdőmérnök, Csáva. (Viharkorbácsolta fák és családi címer; klisé.)

Csatkai Endre dr.

SOPRONI EXLIBRIS-GYŰJTŐK

A leghatalmasabb soproni exlibris-gyűjtemény, amely sokezer darabjával európai viszonylatban is kiválik, e könyv előkészületei közben elárvult. *Holl Jenő dr.* 1938. június 21-én elhunyt. Családja kegyelettel összetartja a remek kollekciót, de — *egyelőre legalább is* — fejlesztésére csere útján nem hajlandó.

A második legnagyobb gyűjtemény birtokosa, *Corà János dr.*, többszáz darabbal, szintén nem gondol *általános* cserére.

Örvendetes jelenség, hogy a harmadik helyet középiskolai tanuló, *Horváth Gyula*, foglalja el szintén több száz darabos gyűjteményével. Reményt kelt vele, hogy jóllehet a középiskolában a rajzoktatás csökkenésével a művészeti kultúra háttérbe szorult, fiatalságunkból nem vész ki a fogékonyság a szép iránt.

Szabados József különleges cserkészexlibris-gyűjteménye és *Thier László* régi példányai mellett (főpapi könyvjelek) lassan izmosodik az alábbiak gyűjteménye is.*)

*

Bariss Dezső, őrnagy, Rákóczi reáliskolai nevelőintézet.

Berecz Dezső dr., törvényszéki bíró, Tschurl-átjáró 7.

Cmarits Margit, Felsőbükai Nagy Pál-utca.

Csatkai Endre dr., író, Erzsébet-utca 19.

Csuppay Lajos, polgári iskolai igazgató, Fővényverem.

Horváth Gyula, gimn. tanuló, Csengery-utca 24.

Jausz Frigyes, cégjegyző, Ikvasor 6.

Kirkovits Lajos, festőművész, Balfi-út.

Mihalovits János, festőművész, Rákóczi Ferenc-utca 18.

Missuray-Krúg Lajos, író, Ferenc József-tér 6.

Molnár Gyula dr., ezredes, Mátyás király-utca 18.

Soproni Képzőművészeti Kör.

Steiner Pál, Deák-tér 12.

Szabados József, GySEV. Igazgatóság.

Szattinger Erzsébet, GySEV. Igazgatóság.

Thier László, lapszerkesztő, Színház-utca 16.

---

*) Mindannyian saját exlibriseikkel és diplumaikkal *cserélnek*.

GESCHICHTE DES SOPRONER BUCHEIGNERZEICHENS

(Deutsche Inhaltsangabe.)

Soprons (Oedenburg) Buchkultur beginnt im 13. Jahrhundert mit dem Chronisten *Rogierus*, der sein „*Carmen miserabile*“ über den verheerenden Tatarenzug hier verfaßte und sich auch als Büchersammler betätigte. Rogierus eröffnet die Reihe zahlreicher Alt-Soproner Bibliophilen, deren Liste *Dr. André Csatai* unter dem Titel: „*Könyvgyűjtök, régiséggyűjtök a régi Sopronban*“ (Bibliotheken und Kunstsammlungen im alten Sopron) in der „*Soproni Szemle*“ (Soproner Revue), II. Jahrgang, Nr. 3 (1938), veröffentlichte. Dieser Buchkultur stellt sich die *Soproner Exlibris-Kultur* würdig an die Seite. Ihre Anfänge reichen bis ins 17. Jahrhundert zurück. Das älteste bekannte Soproner Bucheignerzeichen rührt von der Hand des großen Bürgermeisters dieser Stadt: *Dr. Christoph Lackner* (1571—1631) her, der als gelehrter Goldschmied auch den Grabstichel sicher führte. Zur Zeit der Glaubensverfolgungen flüchteten zahlreiche österreichische, böhmische und deutsche Adelsfamilien lutherischen Bekenntnisses nach Sopron, wohin sie auch ihre Büchereien mitnahmen. Die erhalten gebliebenen Bücher weisen gefällige Wappen-Exlibris auf, desgleichen entzücken die *Superlibros* jeden echten Bücherfreund. Das in Kupfer gestochene Bucheignerzeichen der gräflichen Familie *Wurmbrandt*, die in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts in Sopron domizilierte, finden wir in mehrere Bücher der 1666 gegründeten Soproner evangelischen Lyzealbibliothek eingeklebt, die als wahres Sammelbecken der im Laufe der Jahrhunderte gegründeten und nach dem Tod des Besitzers zumeist aufgelösten Alt-Soproner Büchereien gilt. Von erbgesessenen Soproner Familien besaß der Advokat *Johann Theophil Laitner* ein in Holzschnitt ausgeführtes Exlibris. Im Laufe dieses Jahrhunderts werden die auf graphischem Wege vielfältigten Bücherzeichen immer seltener und im 19. Jahrhundert gerät ihr Gebrauch ganz in Vergessenheit. Erst mit dem von *Franz Storno d. Ae.* (1820—1907) entworfenen Exlibris dieser Familie beginnt eine neue Epoche in der Geschichte des Soproner Bucheignerzeichens. Um 1910 war es der Druckereibesitzer *Odo Röttig*, der durch persönliches Interesse, nicht minder aber durch intensive Sammeltätigkeit das künstlerisch wertvolle Bücherzeichen wieder zu hohem Ansehen verhalf. Leider zerstreute sich die reichhaltige Röttig-Kollektion nach dem Tod des Besitzers in alle Windrichtungen und nur einige erhalten gebliebene Blätter erinnern an die Tätigkeit eines begeisterten Kulturpioniers. In den Nachkriegsjahren wirkte Eisenbahndirektor *Dr. Eugen Holl* auf die vereinsamte Soproner Exlibris-Kultur befruchtend ein. Durch Aufträge, Wettbewerbe u. dgl. eiferte er die hier lebenden Künstler an, diesem so lieblichen Zweig der graphischen Künste erhöhte Aufmerksamkeit zu widmen. Welche Früchte *Dr. Holls* kulturelle Bestrebungen auch auf diesem Gebiet zeitigten, beweist ein Blick in dieses Buch, das dem Andenken dieses so früh dahingegangenen Mannes gewidmet ist.

HISTOIRE DE L'EX-LIBRIS A SOPRON

La culture de l'ex-libris de Sopron peut se vanter d'un passé de trois siècles. Le plus ancien ex-libris de Sopron (Hongrie) fut gravé par le bourgmestre de Sopron, Christophe Lackner († 1631) orfèvre de son métier. Au temps des persécutions religieuses beaucoup de familles nobles se réfugièrent à Sopron, amenant avec elles leurs livres parmi lesquels se trouvent de beaux exemplaires d'ex-libris et de super-ex-libris. Au 18ème siècle les marques de possession de livres deviennent peu à peu plus rares et enfin elles tombent dans l'oubli. C'était François Storno senior qui en 1882 esquaissa un ex-libris de famille. En 1912 l'ex-libris regagne son ancien prestige par Odo Röttig. Après la guerre mondiale ce fut Eugène Holl, directeur des chemins de fer († 1938) à qui l'ex-libris doit sa renaissance à Sopron. Dans nos jours une série d'artistes cultive avec succès cette belle branche graphique.

EX LIBRIS BECHT R.

(Frans Masereel-téma.)

K É P E K J E G Y Z É K E

Műmellékletek.

- I. tábla. Báró Jörger Helmut címeres könyvjele. (Nutzell Jeromos metszete; 1581.)
- II. „ Gróf Zinzendorf György Lajos kézifestésű exlibrise.
- III. „ Wohlmutth János soproni orgonista kézifestésű könyvjele. (1663.)
- IV. „ Gróf Széchenyi Ferenc. (Junker metszete.) — A soproni (?) jezsuitakolostor könyvtárának vaknyomásos rendi címerrel ékes pergamentkötése. (17. század.)
- V. „ A 18. század elején Sopronban élt Seckendorf-család super-exlibrise.
- VI. „ A soproni Domonkos-rend könyvjele. (18. század.) — Koronás címerrel díszített kötés Kollár Ádám Ferenc könyvtárából.
- VII. „ Gróf Wurmbrandt Keresztély Zsigmond óbester rézmetszetű exlibrise. (1711.)
- VIII. „ Laitner János Teofil soproni ügyvéd exlibrise. (Fametszet; 1748.) — Soproni Domonkos-zárda. (18. század.)
- IX. „ Vaknyomásos koronás magyar címerrel díszített bőrkötés Sopron vármegye levéltárából. (Ifj. Schrabs Mihály Gottlieb soproni könyvkötőmester munkája; 18. század vége.)
- X. „ Lantos-Kiss Antal. (Sterbenz Károly.) — Csuppay Lajos. (Sterbenz Károly.)
- XI. „ Papp Kálmán prelátus-kanonok. (Sterbenz Károly.)
- XII. „ Storno-könyvtár. (id. Storno Ferenc; 1882.) — Soproni Képzőművészeti Kör. (Ákos Ernő.)
- XIII. „ Mihalovits János saját exlibrise.
- XIV. „ Báró Podmaniczky Pál dr. (Dr. Scheffer Oszkárné Manningér Edit.) — Dr. Karner F. Károly. (Mende Gusztáv.)
- XV. „ Missuray-Krúg Lajos. (Sterbenz Károly.)
- XVI. „ vitéz Simon Elemér dr. (Bors Károly.) — Oberholzer Ernő. (Della Pietra Steiner Antal.)
- XVII. „ Tasch Pál. (Kasichnitz József.) — Holl Jenő dr. (Prichoda István.)
- XVIII. „ Szattinger Erzsébet. (Ákos Ernő.) — Jausz Frigyes. (Ákos Ernő.)
- XIX. „ Szentmiklósi és óvári vitéz Pongrácz Pál. (Vitéz Pongrácz Pálné.) — Erdélyi Tibor és felesége. (Bariss Dezső.)
- XX. „ Barabás György dr. (Della Pietra Steiner Antal.) — Schiller A. Ignác. (Kasichnitz József.)
- XXI. „ Kirkovits Lajos István saját könyvjegye. — Schwerak-Ross-rucker Lipót saját exlibrise.
- XXII. „ Horváth Gyula. (Ákos Ernő.)
- XXIII. „ Dr. Csatkai Endre. (Ákos Ernő.)
- XXIV. „ Thier László két könyvjegye. (Sterbenz Károly.)
- XXV. „ Martinkovics Antal. (Storno Péter Pál.) — Steiner Pál. (Ákos Ernő.)
- XXVI. „ Dr. Martiny János. (Sterbenz Károly.) — Dr. Lipner Pál. (Ákos Ernő.)

- XXVII. tábla. Szabados József. (Ákos Ernő.) — Grillus Artur. (Sterbenz Károly.)
 XXVIII. „ Nagy Árpád. (Kasichnitz József.)
 XXIX. „ Gerencsér István. (Kasichnitz József.) — Cmarits Margit saját könyvjegye.
 XXX. „ Dr. Holl Jenő. (Tichy K.) — Corà János. (Nitsinger Béla.)
 XXXI. „ Dr. Holl Jenő. (Witthalm János.) — Dr. Holl Jenő. (Tichy K.)
 XXXII. „ Horváth Gyula. (Ákos Ernő.) — Becht Rezső saját exlibrise.

Szövegek.

Storno-könyvtár. (Storno Miksa linometszete. Ifj. Storno Ferenc rajza.)	6
Corà János saját könyvjele	9
A Soproni Tudós Társaság könyvcímere. (Valószínűleg Lackner Kristóf polgármester és ötvös metszete; 1604.)	11
Lähne-könyvtár. (1860 körül.)	14
Ertl Nep. János kézírásos könyvjele	15
Röttig Odo exlibrise	16
Jausz Frigyes exlibrise. (Somos István fametszete.)	17
Molnár László könyvjele. (Molnár Gyula dr. rajza.)	25
Sterbenz Marianna könyvjele. (Sterbenz Károly linometszete.)	26
Becht Rezső exlibrise. (Frans Masereel fametszete után.)	30
Gantner Antal könyvjele. (Gróf Gyula.)	32

Önálló műmelléletek.

- Füredi Oszkár.* (Ágoston Ernő.)
Bayer Lipót. (Della Pietra Steiner Antal.)
Szerecz Alajos Imre. (Horváth József.)
Linka József. (Della Pietra Steiner Antal.)
Missuray-Krüg Lajos. (Konrád Ignác.)
Tettamanti Jenő. (Horváth József.)
Thier László. (Csipkés Kálmán.)
May Rezső. (Della Pietra Steiner Antal.)

*

A klisék szíves átengedéséért a tulajdonosoknak hálás köszönetet mond a Soproni Képzőművészeti Kör elnöksége és a kiadó.

GANTNER ANTAL KÖNYVE

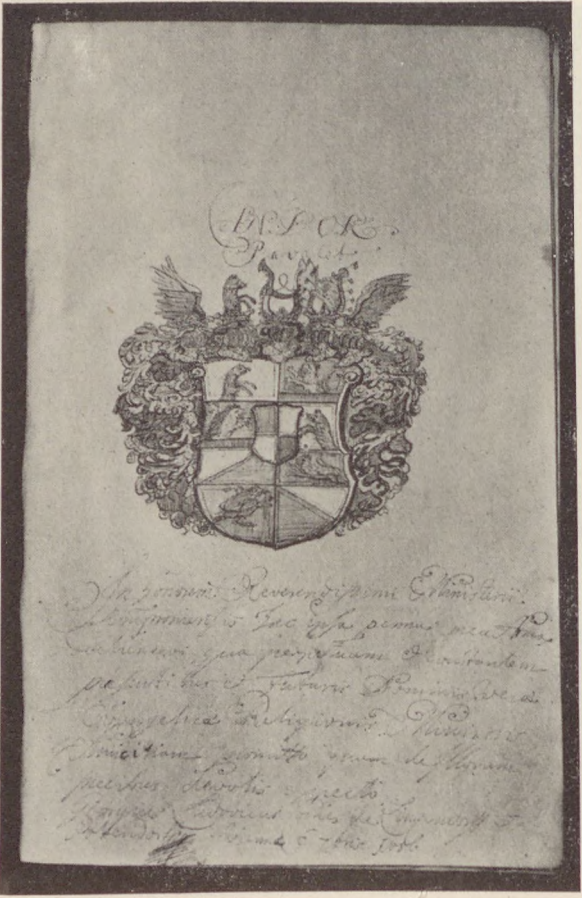

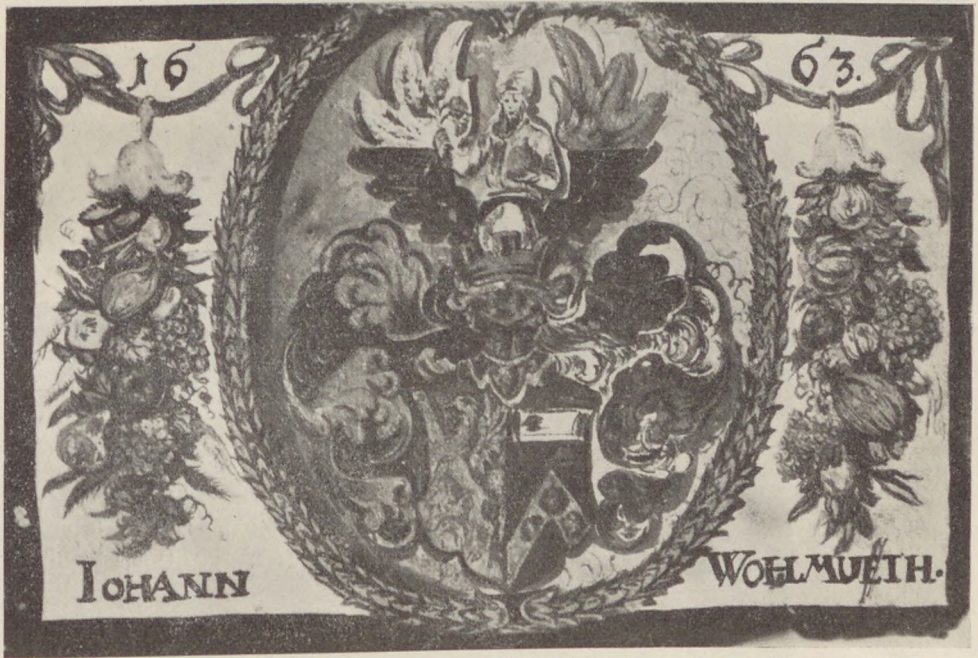
MISSURAY-KRÜG LAJOS KÖNYVE

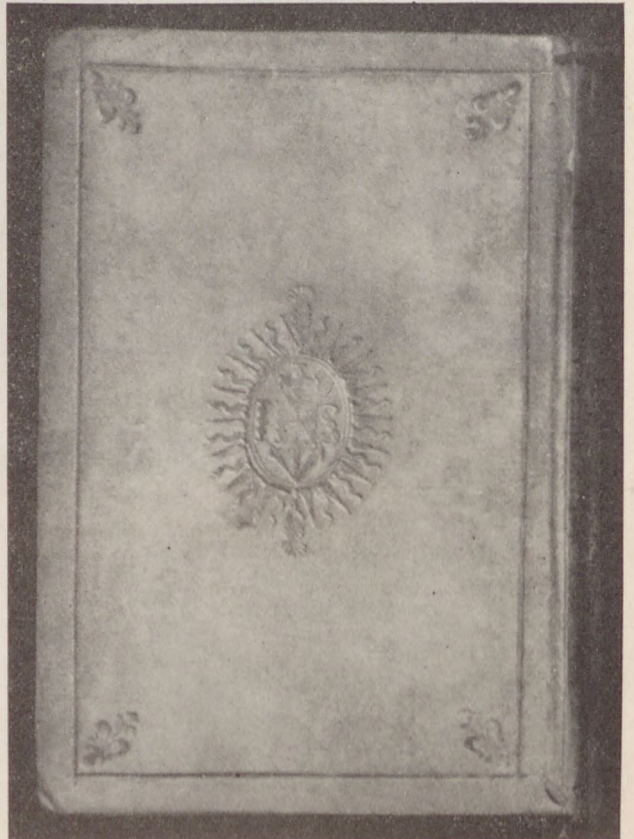

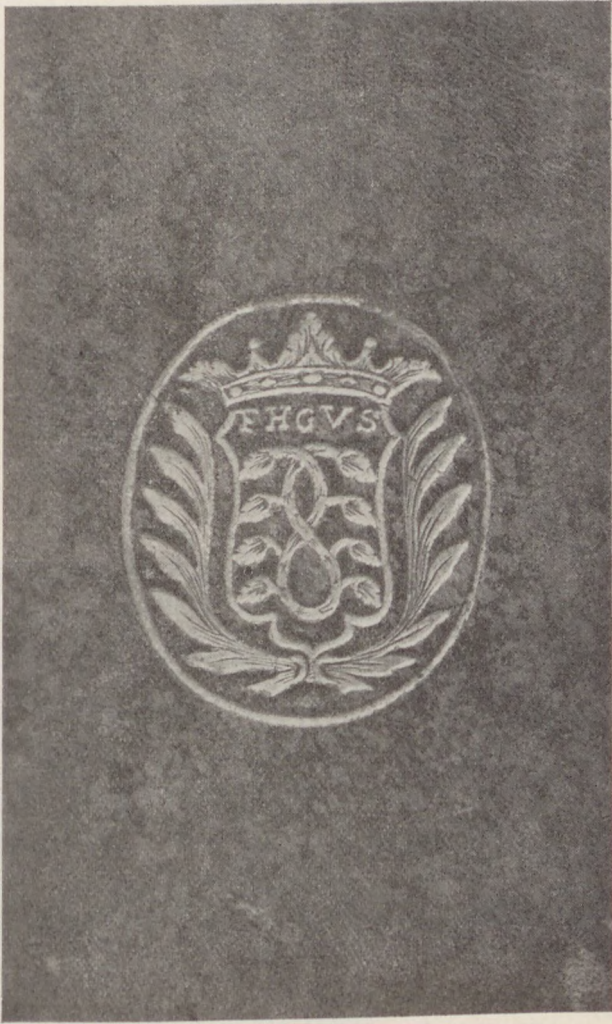

Stave par Sander

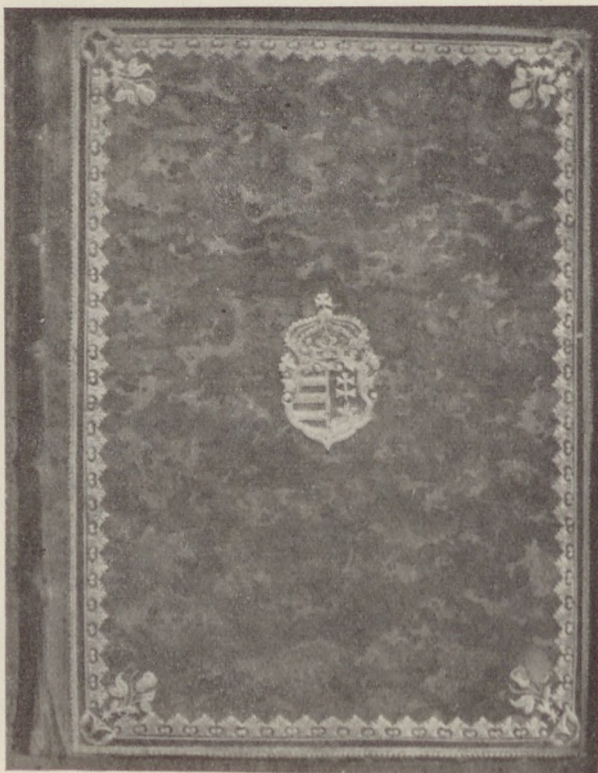

IV.

EX BIBLIOTHECA
FRATRUM ORDINIS
PRÆDICATORUM
RESIDENTIÆ SOPRONIENSIS
AD SANCTUM
THADÆUM APOSTOLUM.

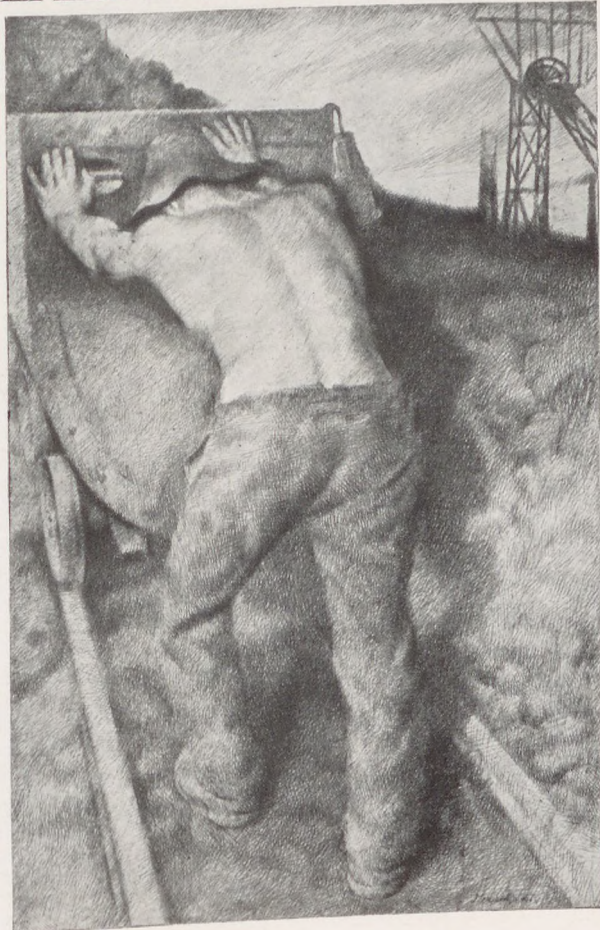

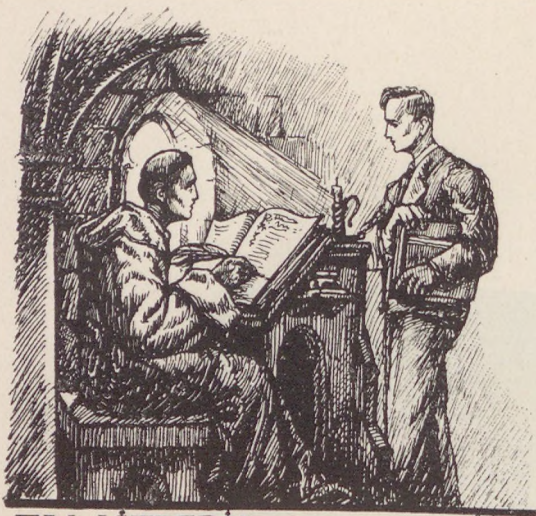
EX BIBLIOTHECA
FRATRUM ORDINIS
PRÆDICATORUM
RESIDENTIÆ SOPRONIENSIS
AD SANCTUM
THADÆUM APOSTOLUM.

EX LIBRIS TETI MANTI

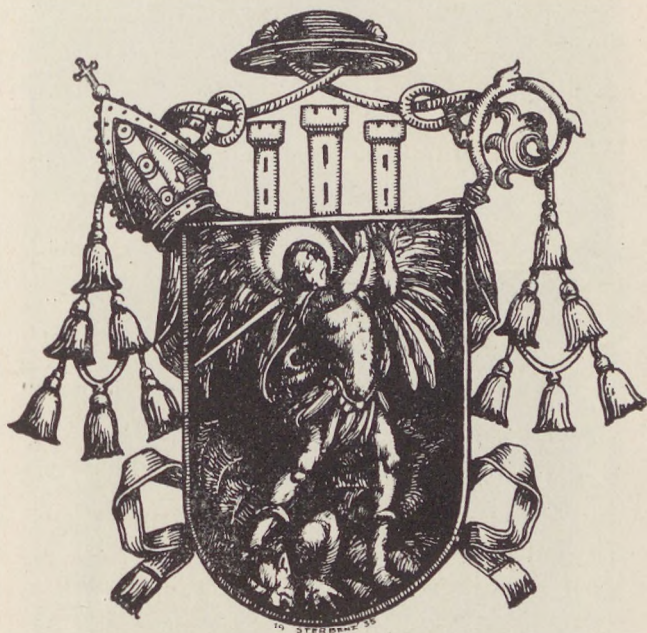
EX LITTERIS
ANTONII KISS

EX LIBRIS
LUDOVICUS CSUPPAY

X.

EX LIBRIS
PRAEJATI COLOMANNI PAPP,
PAROCHI L. R. CIVITATIS SOPRON.

Ex libris:
mihalovits jános.

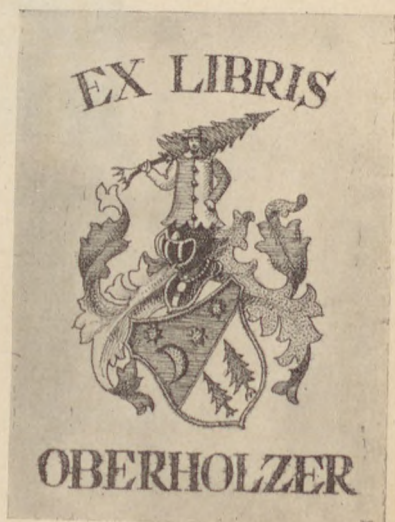

Herb. v. 1915. Dec. 25.

EX LIBRIS
MISSURAY-KRÜGIAJOS SOPRON

XVI.

EX LIBRIS

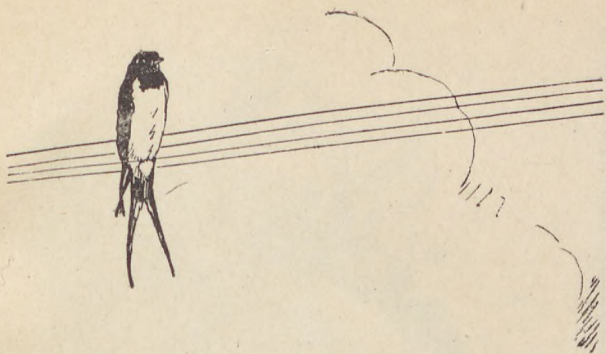

LADISLAI
THIER

E X · L I B R I S:
SZENTMIKLÓSI ÉS ÓVARI
VITÉZ · PONGRÁCZ · PÁL

Erdélyi Fibiör
és felesége
könyve

6

EX
LIBRIS

DR GEORGII
BARABÁS

IGNAZA SCHILLER'S
OEDENBURGER Z

HORVÁTH GYULA KÖNYVE

· THIER LÁSZLÓ ·
· GYŰJTEMÉNYE ·

XXIV.

THIER LÁSZLÓ
KÖNYVE

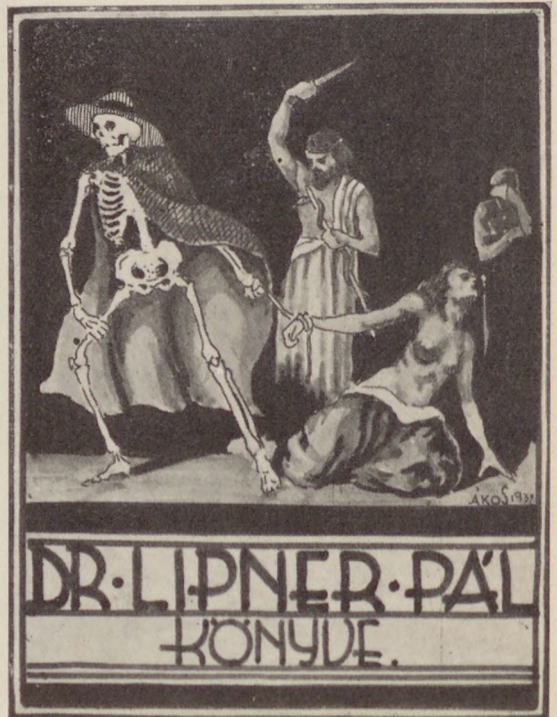
MEIN BVCH
RVDOLF MAX

EX LIBRIS
Dr. MARTINY JÁNOS

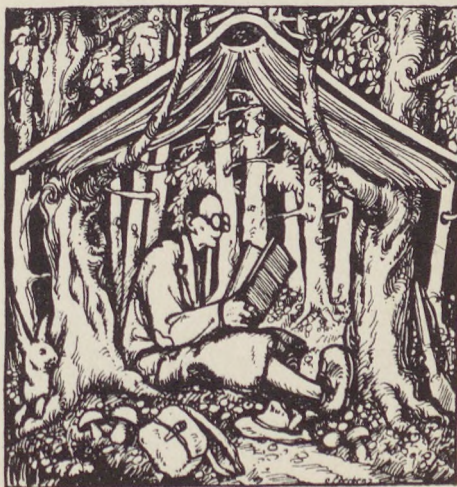

DR. LIPNER PÁL
KÖNYVE.

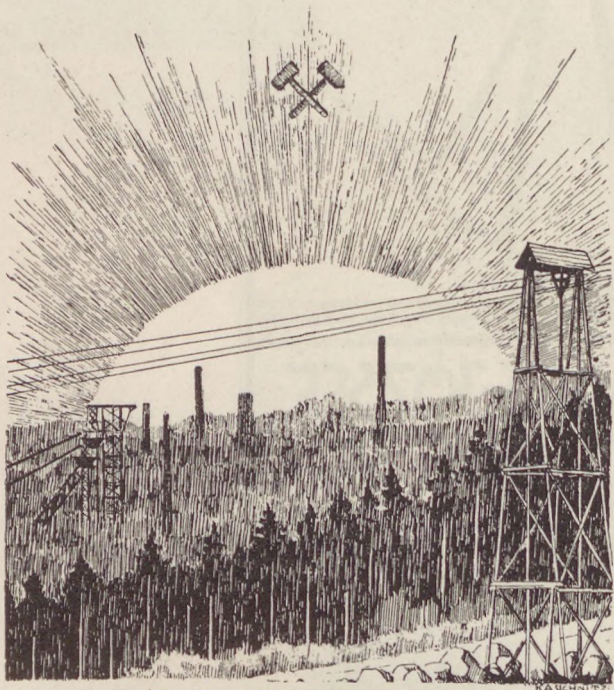

1930.
Artos J. E.

SZABADOS JÓZSEF
✻ KÖNYVE. ✻

EX LIBRIS
GRILLUS ARTUR

EX LIBRIS
NAGY ÁRPÁD

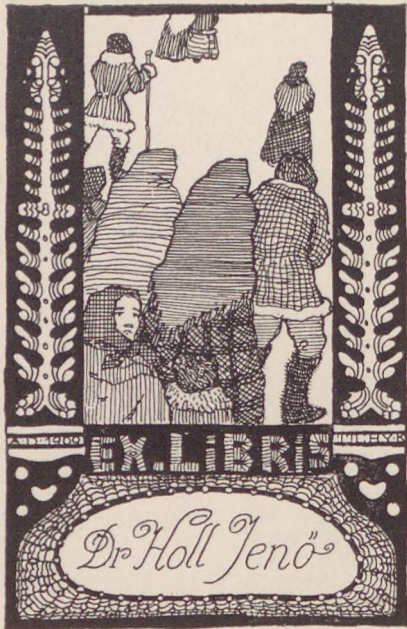

Károlyi
GERENCSÉR ISTVÁN KÖNYVE

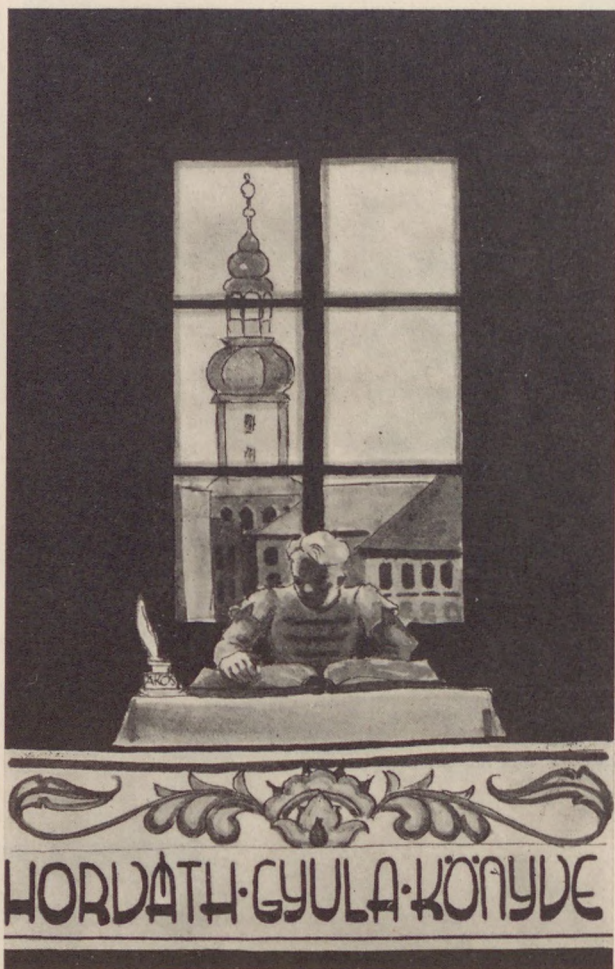
Könyv

Károlyi

XXXII.

LELT. 1995

LELT. 1971